

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

**ВПЛИВ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕМОЦІЙНИЙ
РОЗВИТОК ДІТЕЙ ІЗ РАННІМ ДИТЯЧИМ АУТИЗМОМ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 292 М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Олігофренопедагогіка»
Соловей Олександра Сергіївна

Керівник канд. психол. наук,
доцентка Ляшко В.В.

Рецензент директорка Херсонського ясла-
садка № 37 компенсуючого типу
Херсонської міської ради Аббасова Т.О.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Проблема розвитку емоційної сфери у дітей із РДА у спеціальній та психолого-педагогічній літературі	6
1.1. Історичний та сучасний аспект вивчення РДА у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців.....	6
1.2. Характеристика емоційного розвитку дітей в нормі та з раннім дитячим аутизмом.....	13
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження впливу мультимедійних технологій на емоційний розвиток дітей з РДА	18
2.1. Характеристика методик експериментального дослідження..	18
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	23
РОЗДІЛ 3. Методика виявлення емоційного розвитку дітей із раннім дитячим аутизмом	28
3.1. Особливості використання мультимедійних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими потребами.....	28
3.2. Методичні рекомендації щодо корекції емоцій дітей із раннім дитячим аутизмом.....	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	48
Додаток А Протокол вивчення самооцінки дитини.....	49

Додаток Б Тест на сприйняття кольорів.....	53
Додаток В Інструмент мультимедійного програмного забезпечення: «Розвиток емоційного інтелекту»	65
Додаток Г Кодекс академічної доброчесності.....	70

ВСТУП

На сьогодні проблема раннього дитячого аутизму набула масштабного значення, оскільки ситуація в світі є такою, що все більше дітей народжується з цим порушенням та набуває дедалі більшого поширення. З кожним роком ми все більше чуємо про аутизм і розлади аутичного спектра. За останні роки неймовірно зросла кількість таких діагнозів. Деякі науковці пов'язують це явище з поширенням мультимедійних засобів навчання та розваги дітей. Якщо в руки дитини, яка схильна до аутизму, планшет потрапить раніше, ніж вона навчиться спілкуватися з тими хто її оточує, цілком можливий розвиток аутичного розладу (Kathryn deBros, С. Камарата).

Аутизм в Україні трапляється не так часто, як інші психофізіологічні порушення, однак статистика свідчить, що на 10 000 дітей діагностується до 26 дітей з порушеннями аутичного спектру. За останні 10 років приріст цих порушень значно збільшився [4, с.].

У сучасній спеціальній педагогіці та психології велике місце займає вивчення особливостей дітей, які мають розлади аутичного спектру і пошук ефективних шляхів їх реабілітації та соціалізації. Одна з основних причин звернення батьків дитини з розладами аутичного спектру до фахівців – відставання мовного розвитку. Це відзначають багато вітчизняних і зарубіжних дослідників (В.М. Башина, Л.А. Зайцева, О.С. Нікольська, К.О. Островська, Т.В. Скрипник, В.В. Тарасун, Г.М. Хворова, С. Грінспан, Т. Пітерс).

Особливості емоційної сфери дітей досліджувало багато науковців: психологи (Меннігер В., Рубінштейн С.Л., Сухарев В.О., Якобсон П.М.), педагоги (Родіна С. В., Сваренко Т.С., Трофаїла Н.Д.).

Психологічні закономірності емоційного розвитку дошкільників також вивчали: Запорожець О.В., Зеньковський В.В., Кульчицька О.І.,

Мельничук І.В., В.С. Мухіна та ін. Проте недостатньо вивченими залишаються практичні сторони формування емоційної сфери у дітей з розладами аутичного спектру.

Під аутизмом у широкому сенсі розуміють яскраво виражене усамітнення, уникнення контактів, стійке бажання існування у власному світі. Неконтактність з оточенням може проявлятися в різних формах і з різних причин. Іноді це просто характерна риса дитини, але й буває викликана порушенням зору або слуху дитини, глибоким інтелектуальним недорозвиненням чи мовленнєвими труднощами, невротичними розладами у дитини або важким госпіталізмом (хронічною нестачею спілкування, яке може бути викликане соціальною ізоляцією у ранньому дитинстві). У більшості цих дуже різних випадків порушення комунікації виявляються наслідками основної недостатності: потребі в спілкуванні, труднощів сприйняття інформації та розуміння ситуації, хворобливого невротичного досвіду, хронічної нестачі спілкування в дитячому віці, неможливості користування мовленням. З подібними питаннями неминуче стикаються батьки, вчителі та вихователі дітей з раннім дитячим аутизмом.

Дитині із розладами аутичного спектра «дуже важко виразити свої емоції і зрозуміти почуття і відповідний емоційний стан тих, хто її оточує. Для усунення цих перешкод у житті дитини з аутичними розладами можна використовувати різноманітні підходи. Один із підходів, який все частіше зустрічається в сучасній педагогічній літературі – це використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема мультимедійних» [29].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження дипломної роботи пов'язане з науковою темою кафедри «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» 0119U101727.

Мета дослідження: вивчити та експериментально перевірити вплив мультимедійних технологій на емоційний стан дітей з раннім дитячим аутизмом.

Для реалізації зазначеної мети були поставлені такі **завдання:**

- проаналізувати спеціальну та загальну психолого-педагогічну літературу з теми дослідження і з'ясувати стан проблеми розвитку емоційної сфери дітей з аутичним спектром порушення;
- уточнити сутність понять «розлади аутичного спектра», «емоційний розвиток дітей із раннім дитячим аутизмом»;
- вивчити рівні сприйняття мультимедійної інформації дітьми з раннім дитячим аутизмом;
- дослідити вплив мультимедійних технологій на емоційний розвиток дітей з раннім дитячим аутизмом.

Об'єкт дослідження: вплив мультимедійних технологій на розвиток емоційної сфери дітей з раннім дитячим аутизмом.

Предмет дослідження: емоційний розвиток дітей з раннім дитячим аутизмом.

Методи дослідження. Теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної і методичної літератури з питань розвитку емоційної сфери дітей з раннім дитячим аутизмом, і зокрема впливу мультимедіа на розвиток дітей з розладами аутичного спектру, з метою визначення стану актуальності окресленої проблеми. *Емпіричні:* спостереження, вивчення документації працівників закладів дошкільної освіти та інклюзивно-ресурсного центру; бесіди, анкетування, діагностичні методики, педагогічний експеримент для виявлення особливостей впливу мультимедійних технологій на розвиток емоційної сфери дітей. *Методи обробки статистичних даних:* кількісний та якісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні рівнів впливу мультимедіа на емоційний розвиток дітей з раннім дитячим аутизмом.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що дані методики дослідження емоційного розвитку дітей із раннім дитячим аутизмом, можуть бути використані фахівцями для виявлення особливостей психічної організації дитини з розладами аутичного спектру та сприятиме її позитивним емоціям та успішній соціалізації.

Отримані результати можуть бути використані при розробці та впровадженні корекційних програм для дітей з раннім дитячим аутизмом, в роботі з їх батьками, викладанні фахових курсів зі спеціальної педагогіки та психології у вищих закладах освіти за напрямком «Спеціальна освіта».

Апробація результатів дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри спеціальної освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету. Результати проведеного дослідження відображено у науковій статті альманаху «Магістерські студії» (Випуск 21) 2021 р. Херсонського державного університету.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ ІЗ РАННІМ ДИТЯЧИМ АУТИЗМОМ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Історичний та сучасний аспект вивчення раннього дитячого аутизму в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців

Вивчення проблеми розладів аутичного спектра залишається дуже актуальним упродовж тривалого часу, про що свідчать дослідження багатьох науковців, таких, як Скрипник Т.В., Супрун Г.В., Логвінової І.П., Душки А.Л., Островської К.О., Тарасун В.В., Шульженко Д.І. та ін.

Уперше в психологічному та медичному вживанні термін «аутичні порушення» був введений швейцарським психіатром Ойгеном Блейлером при описі особливостей мислення у хворих пацієнтів на шизофренію. Раніше цим терміном користувалися філософи, розглядаючи свідоме або несвідоме усамітнення, уникнення людиною впливів зовнішнього середовища.

У середині двадцятого століття аутичні особливості особистості розглядалися в структурі синдрому аутизму і отримали обґрунтування в роботах Л. Каннера і Г. Аспергера. У роботах цих авторів аутичні порушення були визначені незалежно один від одного в окремі синдроми. Синдроми, які описали науковці були схожі за типом протікання хвороби. Багато клінічних проявів розладу, які описав Лео Каннер (такі як відчуженість) не містять усіх критеріїв. Пізніше у 1988

році Лорна Вінг виділила групу порушень, об'єднану у тріаду симптомів під назвою «розлади аутичного спектра» (РАС) [16].

Відтоді діагностичні критерії щодо виявлення людей з розладами аутичного спектра змінилися і характеризуються:

- стійким дефіцитом соціальної комунікації та соціальної взаємодій, поза урахуванням наявності загальної затримки розвитку;
- повторюваними, обмеженими формами поведінки, інтересів, активності;
- формуванням порушень у ранньому дитинстві (можуть і не проявлятися, поки соціальні вимоги не стануть вище обмежених можливостей дитини);
- порушеннями повсякденного функціонування дитини.

В Україні розлади аутичного спектра вважалися рідкісним порушенням, але впродовж останніх років якість діагностики розладів значно поліпшилася.

В Україні відсутня достовірна офіційна статистика щодо показників аутичних розладів у дітей. За даними МОЗ України з 2008 по 2013 рік захворюваність на розлади аутичного спектра зросла в 3,8 разів (з 2,4 до 9,1 на 100 000 дитячого населення). Під наглядом дитячих лікарів України з 2013 року перебували 3851 дитина з розладами аутичного спектра, поширеність розладів зросла в 3,5 разів з 13,8 до 48,2 на 100 000 дитячого населення.

У більшості регіонів України діагностика аутизму залишається низькою. Занепокоєння продовжує викликати невчасна діагностика розладів аутичного спектра. Часто дітей з аутизмом не ставлять на облік самі батьки, оскільки соромляться того, що цей діагноз належить до психіатричних.

Рівень діагностики у віці до 3 років досі залишається низьким, а пізня діагностика знижує ефективність медико-соціальної допомоги.

Нещодавні дослідження показали, що приблизно 70% людей з розладами аутичного спектра відповідали діагностичним критеріям принаймні ще одного (часто не виявленого) психічного розладу, який у подальшому може негативно позначитися на психосоціальному функціонуванні. Низький рівень інтелекту (коефіцієнт інтелекту (IQ) нижче за 70, зустрічається приблизно у 50% дітей з розладами аутичного спектра. Доведено, що розповсюдженість розладів аутичного спектра приблизно однакова в усьому світі [36].

«Аутизм – це загальне порушення розвитку, що позначається на вербальній і невербальній комунікації та соціальній взаємодії, а також ускладнює становлення адаптаційних процесів; розлади аутичного спектра в цілому виявляються у віці до трьох років. Інші характеристики, які часто пов'язують з аутизмом: обмежені повторювані стереотипні рухи, нетолерантність до змін навколишнього середовища або повсякденності, незвичайні реакції на сенсорні подразники» [27].

У сучасній клінічній класифікації розлади дитячого аутизму трактуються як первазивні порушення психічного розвитку і спостерігаються в усіх сферах психіки.

До діагностичних критеріїв розладів належать:

- 1) якісні порушення соціальної взаємодії,
- 2) якісні порушення вербального та невербального спілкування,
- 3) наявність повторюваних, обмежених моделей поведінки, видів активності, інтересів.

Сучасні науковці розходяться в думках щодо природи основного порушення при аутизмі. Первинним може вважатися недостатність інстинктивної сфери (за Г. Аспергером), когнітивні порушення (Дж. Пернер, С. Барон-Коуен), спотворений розвиток афективної сфери (за В.В. Лебединським) [27].

На жаль, причини аутизму у дітей залишаються досі до кінця не вивчені. Вчені продовжують досліджувати причини розладів аутичного спектра: неврологічні порушення і біохімічний дисбаланс. При аутизмі порушення розвитку значно впливає на вербальне та невербальне спілкування та соціальну адаптацію. Переважно він чітко проявляється у дітей до трьох років.

На сьогодні на основі етіопатогенетичного підходу виділено декілька варіантів аутизму (за класифікацією К.С. Лебединської):

1) Органічний аутизм – дитячий аутизм при різних захворюваннях центральної нервової системи, він проявляється у психічній інертності дитини, у порушеннях уваги і пам'яті, у руховій недостатності. У дітей спостерігаються затримки мовленнєвого та інтелектуального розвитку, розсіяна неврологічна симптоматика.

2) Психогенний аутизм – виникає переважно у дітей до 3-4 років, як наслідок емоційної депривації, тобто при довготривалій відсутності матері, неправильному вихованні вдома чи в спеціальних закладах освіти тощо. Цей варіант характеризується порушенням контакту з оточуючими, пасивністю, емоційною інфантильністю, відсутністю диференційованих емоцій, затримкою розвитку мовлення та психомоторики. При нормалізації умов виховання психогенний аутизм може зникнути. Але якщо дитина перебуває в соціально неблагополучних умовах протягом перших 3-4 років життя, тоді аутична поведінка та порушення мовленнєвого розвитку стає стійким явищем.

3) Аутизм шизофренічної етіології – діти з цим видом порушення відрізняються вираженою відчуженістю від зовнішнього світу та слабкістю контактів з тими, хто їх оточує. У цих дітей спостерігаються виражені розлади психічних процесів, занурювання в світ внутрішніх хворобливих переживань тощо. У цьому зв'язку поведінка дітей з аутичними розладами відрізняється амбівалентністю, при емоційній

невираженості у спілкуванні з рідними такі діти можуть бути комунікабельними зі сторонніми людьми.

Діагностичними ознаками аутизму шизофренічного походження є:

- наявність хоча б невеликого проміжку часу, коли у дитини спостерігався нормальний розвиток психіки до появи аутизму;

- наявність ознак прогресування захворювання у вигляді наростання психічних дефектів, таких як регрес поведінки з втратою набутих навичок, розпад мовлення, аспонтанність, поглиблення в'ялості;

4) Аутизм при хромосомній патології (спадковість).

5). Аутизм при захворюваннях обміну речовин (порушення харчування та вродженого обміну речовин).

Синдром розладів аутичного спектра, на відміну від інших порушень розвитку, характеризується складністю і дисгармонійністю за клінічною картиною і за психологічною структурою порушень.

Основні ознаки розладів аутичного спектра при всіх зазначених клінічних варіантах є:

- потреба в контактах з оточуючими; відгородженість від зовнішнього світу; активне прагнення усамітненості (почувають себе значно краще, коли їх залишають наодинці); слабкість емоційного реагування на близьких людей, байдужість до них (афективна блокада); але можлива також симбіотична форма контакту (дитина не хоче залишатися без матері, але ніколи не виявляє до неї теплих почуттів);

- недостатньо виражена реакція на зорові та слухові подразники, але можуть не переносити шум окремих побутових приладів, крапання води тощо;

- одноманітна поведінка зі стереотипними, примітивними рухами, що повторюються (розхитування, перебирання пальців, згинання та розгинання плечей, підстрибування навшпиньках тощо);

- слабка здатність, або повна нездатність диференціювати живі та неживі об'єкти. Через це виникає агресивна поведінка стосовно інших;
- прагнення до збереження незмінності оточуючого простору, яке проявляється у прагненні до збереження звичного способу життя без змін;
- страх усього нового – неофобія: перестановки предметів побуту, зміни місця проживання, нового одягу, взуття тощо;
- мовленнєві порушення: повна або часткова втрата мовлення; підвищений вербалізм (виявляється у вибіркового повторенні дитиною слова або фрази, що сподобалися). Дифузний характер зв'язку між словом і предметом;
- характерна зорова поведінка, дитина не може переносити прямого погляду в очі, має мимовільний погляд або дивиться крізь співбесідника; переважання зорового сприймання на периферії поля зору;
- одноманітність в ігровій діяльності, що є стереотипною маніпуляцією з неігровими матеріалами (можуть довгий час одноманітно перекладати іграшку з місця на місце, переливати воду з одного посуду в інший, складати речі за певним кольором тощо);
- різноманітні інтелектуальні порушення. За даними досліджень у 55-60% випадків у дітей з розладами аутичного спектра спостерігається розумова відсталість; 15-20% мають легку інтелектуальну недостатність і тільки 15-20% дітей мають нормальний інтелект. Як особливість мислення дітей з розладами аутичного спектра виділено переважання у них перцептивних узагальнень (форми, кольору, розміру предметів) при достатньому високому рівні розвитку понятійного мислення;
- стан дифузної тривожності і невмотивованих страхів (надцінні страхи: страх незнайомого середовища і людей, втрати матері; страхи, що зумовлені афективною і сенсорною гіперчутливістю, наприклад до

побутових шумів; зорові і тактильні подразники: світло, несприйняття певного кольору; неадекватні марення. Об'єкти страхів дітей з розладами аутичного спектра не легко виявити, тому необхідне спостереження для виявлення об'єкту подразнення;

- високий рівень розвитку у дітей пам'яті;

- парадоксальність поведінки, аутоstimуляція (розхитування, біг по колу, стрибки). Для дитини важливий компенсаторний механізм з метою пом'якшення емоційного дискомфорту.

Узагальнюючи вищезазначене, можемо дійти висновку, що для нормального психічного розвитку дитині з аутичним спектром порушень перешкоджають такі розлади:

1. Дефіцит психічної активності;
2. Порушення сенсомоторних функцій;
3. Порушення інстинктивної сфери;
4. Мисленнєво-мовленнєві порушення.

1.2. Характеристика емоційного розвитку дітей в нормі та з раннім дитячим аутизмом

Синдром раннього дитячого аутизму формується остаточно до трьох років. У цьому віці психічний розвиток дитини з аутизмом має вже виражені риси спотворення (за Лебединським В.В.), порушення носять все проникаючий характер і проявляються в особливостях моторного, мовного, інтелектуального розвитку. В даний час стає все більш зрозуміло, що спотворення психічного розвитку пов'язане із загальним порушенням можливості дитини вступати в активну взаємодію з навколишнім середовищем. Таке порушення може бути наслідком труднощів становлення афективних механізмів, які формують як поведінку, так і саме світосприйняття дитини. У такої дитини вони

розвиваються швидше з метою захисту й огороження її від зовнішніх контактів.

Традиційно найбільш виразні риси вже сформованого синдрому дитячого аутизму визначаються наступним чином:

- порушення здатності до встановлення емоційного контакту;
- стереотипність в поведінці, яка проявляється як виражене прагнення зберегти сталість умов існування;
- відторгнення найменших його змін;
- наявність в поведінці дитини одноманітних дій: моторних, мовних, стереотипних маніпуляцій з будь-яким предметом; одноманітних ігор; прихильність до тих самих предметів; стереотипних інтересів, які відображаються в розмовах на однакову тему, в одноманітних малюнках;
- абсолютно особливі порушення мовного розвитку (відсутність мовлення, ехолалії – відтворення почутих слів і фраз в незміненому вигляді, мовні штампи, стереотипні монологи, відсутність у мові першої особи), суттю яких є порушення можливості використовувати мову з метою комунікації.

Багато дослідників підкреслюють, що дитячий аутизм – перш за все викликаний особливими біологічними причинами порушення психічного розвитку, яке проявляється дуже рано.

Особливості емоційного розвитку дітей досліджували вітчизняні та зарубіжні психологи (В.М. Башина, С. Ламберт, В. Меннігер, В.О. Сухарев, О.Я. Чебикін О.В. Шibaєва), психофізіологи (П.В. Симонов, П. Фрес), педагоги (І.В. Ковалець, Є.Л. Носенко, С.В. Родіна, Т.С. Сваренко, Г.О. Сіліна). Психологічні закономірності емоційного розвитку дітей дошкільного віку зазначено у працях: Л.І. Божович, О.В. Запорожець, О.Л. Кононко, О.І. Кульчицької, В.С. Мухіної, П.М. Якобсон та ін. Понятійні аспекти емоційного розвитку досліджували І.

Андрєєва, Г. Гарднер, Р. Купер, Дж. Майер та Д. Люсін), проте недостатньо вивченими залишаються практичні сторони формування емоційного розвитку дітей з розладами аутичного спектра.

Діти з розладами аутичного спектра звичайно відрізняються від дітей з нормотиповим розвитком, також мають суттєві відмінності і від дітей з іншими психофізичними порушеннями. Головною відмінністю в аутичних дітей є несформованість соціальних якостей. Діти з розладами аутичного спектра не вміють радіти появі близьких людей, не виявляють своїх почуттів, не наслідують дії дорослих, не люблять втручання у свої стереотипні дії, не звертаються за допомогою або за співчуттям. Справжнього контакту на зоровому, емоційному, тілесному, тактильному, словесному планах по відношенню до оточуючих не відбувається.

Іншою типовою відмінністю дітей з розладами аутичного спектра є особливості сприймання ними навколишньої дійсності, що представляє для них розмаїття непов'язаних між собою подій, місць, людей, звуків та образів. Таким дітям важко зрозуміти логічні зв'язки між реаліями довкілля. Відбувається це не через низький інтелектуальний розвиток, адже аутизм безпосередньо не пов'язаний з інтелектуальними можливостями, а через особливості функціонування системи прийняття, переробки і збереження інформації, їх зворотних реакцій на отриману інформацію.

Відомо, що емоційний і соціальний аспекти розвитку особистості перебувають у постійній взаємодії та взаємозумовленості. Діти з розладами аутичного спектра є дуже чутливими в емоційній сфері, проте демонстрація їх справжніх емоцій не є довольною, ось чому її складно прогнозувати.

В цілому, ієрархічна система емоцій особистості, завдяки якій відбувається адекватна адаптація дитини до різних умов навколишнього середовища представлена наступним чином:

1. Рівнем оцінки інтенсивності впливу навколишнього середовища.
2. Афективними стереотипами.
3. Афективною експансією.
4. Афективною комунікацією.
5. Символічною регуляцією [5].

При розладах аутичного спектра у дітей спостерігається пошкодження базового механізму афективної регуляції, який є причиною спотворення і затримки розвитку цілісної емоційної системи і окремих емоційних реакцій, що сприяє виникненню складнощів в адаптації дітей до навколишнього соціуму. Практичне вираження специфіки емоцій у дітей з аутичними розладами є різним і залежить від рівня афективного порушення, спільно з співвідношенням захисної і компенсаторної форм поведінки. Володіючи низьким емоційним рівнем діти за рахунок компенсаторних систем можуть засвоювати навички соціальної адаптації [5].

Емоційні розлади і порушення емоційної довільності дитини з розладами аутичного спектра значною мірою позначаються на всіх психічних структурах і утворюють труднощі організації дитини; проблеми залучення уваги, переключення з того, що може зацікавити дитину; з відсутністю стабільної реакції на звернення; характеристиками мовного і моторного розвитку; не вираженого механізму наслідування.

В подальшому, це викликає поведінкові складнощі – страхи, агресії і самоагресії, негативізм, порушення почуття самозбереження, відсутність чи кваліть емоційної прихильності, виразності у стереотипності поведінки.

Упродовж перших років життя дитина знайомиться з навичками орієнтації на вимоги і стандарти дорослих, вчиться опановувати набуті вміння, вирішувати важливі життєві проблеми. Поступово дитина починає усвідомлювати, що успіх її вчинків та дій залежить від порівняння з результатами діяльності інших. Під час соціалізації дитина з розладами аутичного спектра набуває якостей, що необхідні для життєдіяльності в суспільстві, пристосовується певною мірою до навколишнього середовища, починає розуміти необхідність орієнтуватися на «стандарт» поведінки й діяльності в соціумі. Брак досвіду, недостатність знань, недооцінка чи переоцінка інших, несприйняття певного виду діяльності – усе це в умовах адаптації призводить до додаткових змін особистісних характеристик дитини з розладами аутичного спектра.

Таким чином, однією з головних особливостей дитини з розладами аутичного спектра є труднощі набуття нею позитивного соціального емоційного досвіду, що і визначає стан розвитку її як особистості.

Отже, для дітей з розладами аутичного спектра характерний низький рівень емоційної сфери. Слід зазначити, що емоційний розвиток дітей з розладами аутичного спектра можливий, його необхідно проводити в сукупності з цілісною системою навчання дітей соціальним навичкам, завдяки використанню спеціальних навчальних методик та програм.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ РАННІМ ДИТЯЧИМ АУТИЗМОМ

2.1 Особливості використання мультимедійних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими потребами

Мультимедійні технології сьогодення «досить стрімко увійшли у наше життя. Інформація, без якої сучасна людина не уявляє більше своє повсякдення, впливає на її розвиток, і в першу чергу на розвиток маленької дитини. Не усі батьки можуть контролювати, яку медіа-продукцію та в якій кількості споживають їх діти. Таке недбале ставлення дорослих до сучасного медіа-середовища дитини може нести важкі й непоправні наслідки у подальшому її розвитку, особливо якщо ця дитина має розлади аутичного спектру» [29].

Саме дошкільний вік – це «період становлення особистості дитини, в якому закладаються основні знання, поняття, уявлення. Сучасна дитина вже змалку оточена великим обсягом різної інформації, що і формує її світосприйняття. Упровадження мультимедійних технологій у повсякденне життя дитини дошкільного віку має широкий спектр можливостей для її різнобічного розвитку і є наразі невід’ємною частиною навчання та виховання дитини» [29].

Сучасна дитина постійно перебуває під впливом мультимедійної інформації. За допомогою медіа-середовища діти отримують змогу пізнавати життя через образи, які репрезентовані аудіовізуальними медіа, зокрема – телебаченням. Для значної кількості сучасних дітей телевізор та інтернет замінюють традиційні джерела соціалізації і пізнання навколишнього світу.

Психологи стверджують, що телебачення та інтернет для маленької дитини не тільки джерело інформації, а і конструктор картини світу, адже у свідомості дошкільника відбувається процес переоцінки традиційної системи цінностей. Дитина ніби відходить від реального, занурюючись у фантастичний, видуманий світ. І це може зумовлювати небезпечні духовні підміни – виникнення агресій щодо живих істот, формування цинізму, байдужості до чужих емоцій, переживань, діти починають вважати насильство нормальною моделлю поведінки.

Якщо дитину з раннього віку «залучати до якісного освітнього середовища, це буде мати позитивний вплив на її розвиток, навчання й соціалізацію. Як зазначає Ж.В. Матюх, згідно з результатами дослідження Національного об'єднаного комітету з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами США, було встановлено, що «діти з функціональними обмеженнями, які мали доступ до якісних освітніх послуг у ранньому віці», мають вищі навчальні результати у порівнянні з іншими» [29].

Розвиток мультимедійних та інформаційних технологій сьогодення пропонує величезну кількість сучасних програм, які можна використовувати для підтримки дітей із особливими освітніми потребами.

Дослідження показали, що діти з розладами аутичного спектра почуваються у комфорті, коли «спілкуються» із сучасними гаджетами та іншими технологічними пристроями. Саме тому використання мультимедійних технологій під час проведення занять із дітьми з раннім дитячим аутизмом має свої переваги. Якщо дитина користується цими технологіями, то вона може краще розпізнавати, виражати та розуміти почуття інших людей, їх емоції, вміти співпереживати; краще розвиваються соціальні навички, адаптування поведінки відповідно до обставин і для досягнення кращих умов існування.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з теми вивчення проблеми використання мультимедіа, дозволив виявити суперечності між перевагами їх використання під час навчання дітей з раннім дитячим аутизмом та недостатнім розробленням відповідного методичного супроводу.

Перевагами використання мультимедійних технологій під час навчання дітей дошкільного віку із особливими освітніми потребами (зокрема і з раннім дитячим аутизмом) є:

- полісенсорність сприйняття матеріалу через вплив на різні сенсорні зони та органи чуття;
- можливість візуалізації абстрактної інформації;
- сприяння розвитку основних психічних процесів (мовлення, мислення, пам'ять, увага);
- можливість демонстрації об'єктів, процесів та процесів, які недоступні в повсякденному житті (явища природи, астрономічні об'єкти, мікросвіт тощо);
- унаочнення й емоційне забарвлення демонстраційного матеріалу [29].

На сьогодні медіа-продукція для дітей дуже різноманітна: розвиваючі інтернет сайти, мультиплікації, дитячі пізнавальні телепередачі, навчальні комп'ютерні ігри, дитячі фільми, не кажучи вже про сучасну дитячу літературу.

Але треба пам'ятати, що продукція медіа-ринку повинна бути під пильною батьківською цензурою. Адже дитина майже всю інформацію для себе сприймає у вигляді образів, і з них вона будує свою модель світу.

Середня тривалість перегляду мультфільмів, дитячих передач дітьми віком 3–6 років має становити 3-5 годин на тиждень (30 хвилин

на день за офіційною інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я). Але реальна картина є зовсім іншою і не дуже втішною.

Батьки зазвичай самі дають дітям доступ до сучасних гаджетів досить рано – з шести-восьми місяців. Спонування цих дій батьками звичайно є благими: хочеться, щоб дитина якомога раніше освоїла алфавіт, навчилася рахувати, опанувувала іноземну мову. Але варто уважніше розглянути ефект від таких занять.

По-перше, дитина проводить з гаджетами значно більше часу, ніж за традиційними заняттями. Складно уявити дитину, яка годинами вивчає, наприклад, англійську мову, а якщо годинами дитина сидить зі смартфоном – звичайне явище. Звідси, звичайно, і певний результат самонавчання. Це шкодить не тільки руховій активності, яка є не менш важливою для повноцінного розвитку дошкільника, а і розвитку повноцінного мислення дитини, сприйняття зовнішнього світу.

Дитина з розладами аутичного спектра сприймає зовнішній світ інакше. Найчастіше основною проблемою в організації корекційно-педагогічної роботи з дітьми, які мають порушення аутичного спектра є неможливість встановлення загального розуміння між фахівцем і дитиною. Саме тут можуть і допомогти мультимедійні засоби.

Мультимедійні технології, що використовуються при роботі з дітьми, які мають порушення аутичного спектра:

1. Навчальні:

– відеозаписи для наглядної демонстрації послідовності певної дії, для кращого сприймання та запам'ятовування;

– відео та аудіозаписи, що створюють фон заняття;

– графічний супровід заняття (тексти, таблицьки з наочністю), що супроводжують процес заняття, сприяючи розвитку мовлення дітей з розладами аутичного спектра).

2. Контролюючі:

- контролюють знання дитини дошкільного віку;
- контролюють уміння та навички дошкільника (використовуються як при поточному, так і на завершальному етапі).

До основних видів мультимедійних технологій, що можна використовувати при навчанні дітей з розладами аутичного спектра, відносимо наступні:

1) Мультимедійна презентація – це програмний продукт, який може вміщувати текстові матеріали, картинки, фотографії, звукове оформлення, відео фрагменти та анімацію тощо.

Цей засіб поєднує в собі «динаміку, звук і зображення, це ті чинники, які найдовше утримують увагу дитини. При одночасному впливі на органи сприйняття слуху та зору дає змогу досягти більшого ефекту. Презентації частіше за все застосовуються при вивченні нових понять та їх закріпленні» [29].

2. Навчально-ігрові програми – це програмні засоби, що спрямовані на діяльність дітей для досягнення певної дидактичної мети за допомогою гри.

Такі види комп'ютерних ігор було розроблено спеціально для «дидактичних цілей з ігровою, навчальною та розвивальною метою для набуття і розвитку знань, умінь і навичок. Під час таких ігор у дітей розвиваються позитивні емоційні реакції, вони прагнуть досягти поставленої мети, а це у свою чергу сприяє корекції і розвитку позитивних психічних процесів. Навчально-ігрові програми застосовуються при закріпленні набутих знань та навичок» [29].

3. Мультфільми, мультиплікаційні фільми – це продукт мультиплікації, «що створені шляхом зйомки послідовних фаз рухів об'єктів. Під час перегляду мультфільмів діти отримують інформацію пізнавального, художньо-естетичного, морально-етичного та іншого характеру. Впровадження в освітній процес мультиплікаційних фільмів

позитивно впливає на розвиток усіх сфер психіки, розвитку емоційної сфери, пізнавальних процесів. За допомогою мультиплікації діти можуть отримувати знання про різні явища та предмети, розвивати увагу, пам'ять, мислення, увагу тощо. Але мультиплікаційні фільми треба подавати дозовано, доцільніше застосовувати для пояснення, формування складних комплексних понять, таких як морально-етичні цінності, норми соціальної взаємодії тощо» [29].

Отже, «для ефективного залучення до освітнього процесу дітей з аутичним спектром необхідна реалізація низки умов, проектування індивідуальних освітніх траєкторій, впровадження нових педагогічних методів, засобів та підходів до навчання. Мультимедійні технології, дають змогу спростити доступ до дидактичних матеріалів, сприяють індивідуалізації навчання та більш ефективного розвитку психічних процесів дитини. Такі перспективи мають першочергове значення для дитини з раннім дитячим аутизмом. За їх допомогою діти запам'ятовують та засвоюють інформацію ефективніше, сприймають її безпосередньо (без внутрішньої критики)» [29].

2.2 Методика впровадження мультимедійного устаткування в процес корекції аутичного спектру

Корекція розладів аутичного спектра дуже трудомісткий і тривалий процес. Чим раніше діагностувати проблему, тим більше шансів на позитивний корекційний результат. Через невизначеність етіології захворювання і різноманітності проявів симптоматики в різних вікових групах, складно визначитися з дієвими корекційними методами. Тим більше, що призначати корекцію необхідно виходячи із індивідуальних особливостей дитини, глибини, типу, часу та форми захворювання.

Мультимедійні технології сьогодення виступають як вдосконалена база для абсолютно різноманітної корекції. Встановивши точну систематику занять, а також час, що відведений на кожну процедуру, можна отримати результату поліпшення стану дитини. Сучасні інтерактивні технології влаштовані так, що навіть в процесі самостійної гри у дошкільника буде відбуватися корекція. Це сприяє тому, що дитина добровільно і невимушено буде займатися власним розвитком.

Необхідно врахувати особливості дітей з розладами аутичного спектра для сенсорної інтеграції. Розлад сенсорної інтеграції є одним з супроводжуючих факторів аутичного спектра. Зміст порушення полягає в неврологічному стані, що характеризується труднощами в обробці інформації, яка надходить через органи почуттів (зір, слух, смак, нюх, дотик). Таким чином, системи аналізаторів можуть належно працювати, але правильно інтерпретувати та аналізувати дані, що надходять мозок не зможе. Також сенсорні розлади можуть зустрічатися як самостійні порушення і стосуватися як одного органу чуття так і комплексу.

При наявності захворювання аутичного спектра можна виділити три основні види порушень сенсорної інтеграції:

1. Сенсорна неуважність – проблеми з концентрацією уваги навіть на короткий період, що веде до проблем в процесі навчання.
2. Порушення моторики – недорозвинення функцій моторики, які відбуваються через неправильну інтерпретацію сигналу в корі головного мозку.
3. Порушення реакції на подразники – гіперчутливість та гіпочутливість.

Сенсорна корекція гіпо- та гіперчутливості у дітей з РАС – дуже об'ємна тема, яку варто вивчити детально, тому для опису цих особливостей виділена окрема методика.

Багато вчених, які займалися вивченням структури особливостей розвитку дітей з раннім дитячим аутизмом, схилиються до гіпотези про гіперсензитивність сприйняття, як особливості протікання захворювання. З урахуванням цієї гіпотези стає очевидним порушення розвитку сенсорних систем у дітей з розладами аутичного спектра.

Найчастіше, діти з розладами актичного спектра фіксують свою свідомість на елементі ігнорування сильних подразників, тому їм буває складно визначити головне і другорядне. Сенсорні механізми влаштовані так, щоб, сприймаючи мінімальну інформацію давати дитині уявлення про навколишнє оточення. Наприклад, якщо дитина з РДА слідкує за дорослим, який тримає у руках дзвіночок, то вона або дивиться на дзвіночок, або слухає дзвін, і ніколи не робить все разом.

Одна з платформ для розвивальних корекційних методик, що використовується на сучасному рівні – інтерактивна підлога. Її перевага у тому, що вона може використовуватися як самостійний вид корекції. Інтерактивна підлога складається з комп'ютера, проектора та групи датчиків руху. Цей мультимедійний освітній пристрій поєднує у собі розважальний і освітній процес.

Відображення, що передається на підлогу, створює віртуальний простір з різними зображеннями, завданнями, активними рухливими іграми, навчальними та розвивальними програмами. Інтерактивна підлога може використовуватися як платформа для класичної корекції.

Пристрій дуже зручний у використанні: зображення проектується на підлогу і створює віртуальний майданчик для запрограмованих ігор. Датчики реагують на рухи дитини, завдяки чому створюється враження, що дитина дійсно, наприклад, лопнула кульку чи по-справжньому ходить по воді.

Інтерактивна підлога включає в себе можливість занять з дітьми з розладами аутичного спектра, тобто реабілітаційний процес.

Методичні рекомендації при роботі з дітьми з розладами аутичного спектра:

1. Корекція на базі інтерактивної підлоги повинна відповідати індивідуальним особливостям дитини, її можливостям та особливостям її захворювання, навантаження необхідно регулювати та збільшувати поступово, залежно від реакції дитини і прогресу в корекції.

2. Дитині потрібно пояснити, що зміни, які відбуваються під час проведення заняття повинні супроводжуватися змінами реакції дитини, її поведінки.

3. Інтерактивне обладнання повинно викликати у дитини інтерес і стимулювати її до дій. Комплектація сенсорної аудиторії повинна відповідати рівню розвитку дитини, її віковим можливостям.

4. Усі заняття повинні проходити у невимушеній і добровільній обстановці, викликати інтересом та зацікавленість у дитини.

5. Необхідно визначити вид особливості сприйняття дитини: гіпо- або гіперчутливості і, відповідно до неї вибирати методику, яку можна використовувати на базі інтерактивного обладнання.

6. Потрібно використовувати заохочення, стимулювання на успіх, винагороди для зацікавленості дитини з розладами аутичного спектра.

7. Корекція аутичного спектра повинна бути комплексною: комбінування методик за допомогою бази, застосування творчого підходу.

Дослідження показали, що діти, які отримували сеанси сенсорної інтеграції як додатковий вид корекції розладів аутичного спектра, досягли кращих поліпшень, здатності до функціонування в повсякденному житті, ніж ті діти, які отримували аналогічне лікування без сенсорної інтеграції.

Є важливим правильне діагностування і встановлення усіх особливостей сприйняття та емоційного розвитку у дітей з розладами

аутичного спектра. Заняття на базі інтерактивного устаткування, а саме стимуляційні заняття відповідно до методик, можна проводити 2-3 рази на день. Вправи поступово повинні ускладнюватись, необхідно вводити нові види подразників. Не обов'язково використовувати усі види методик на одному занятті, їх можна застосовувати по черзі, все залежить від особливостей розвитку і бажання дитини.

Необхідно періодично проводити нову діагностику для визначення глибини порушення і особливостей розвитку емоційної сфери дитини для відслідковування результативності та корегування процесу реабілітації дитини дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З РАННІМ ДИТЯЧИМ АУТИЗМОМ ЗА ДОПОМОГОЮ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Характеристика методик експериментального дослідження

Дослідження особливостей впливу мультимедійних технологій на емоційний розвиток дітей дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом було проведено на базі інклюзивного центру педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Дослідження складалося з констатувального та корекційно-розвивального етапів.

Констатувальний етап (емпіричне дослідження емоційної сфери, її рівнів та компонентів у дітей дошкільного віку з РДА).

Об'єм вибірки дослідження: 5 дітей віком від 4 до 6 років та їх батьки.

На констатувальному етапі було визначено наступні завдання:

- діагностувати рівні сформованості емоційної сфери у дітей з раннім дитячим аутизмом;
- визначити спрямованість дитини, її готовність до співпереживання, здатність розуміти емоційний стан іншого та вміння піклуватися про нього.

Корекційно-розвивальний етап (впровадження корекційно-розвивальної програми для дітей з раннім дитячим аутизмом, визначення психолого-педагогічних умов формування емоційного розвитку дошкільників з раннім дитячим аутизмом за допомогою мультимедійних технологій).

Відповідно до стандартів психокорекції та консультування було сформовано експериментальну групу дослідження (5 дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра).

Для вивчення стану емоційного розвитку дітей та їхніх особистісних особливостей було використано наступні методики:

1. Методика «Сходинок» (спрямована на вивчення самооцінки дитини).

2. Методика вивчення рівня розвитку емоцій у дітей старшого дошкільного віку (спрямована на виявлення рівня розвитку емоцій у дитини дошкільного віку з розладами аутичного спектра).

3. Методика визначення рівня тривожності та схильності дитини до неврозу (дозволяє оцінити емоційний стан дитини з розладами аутичного спектра залежно від поведінкових реакцій).

Усі методики проводились індивідуально з кожною дитиною у присутності батьків.

Методика «Сходинок» (за методикою Дембо-Рубинштейна).

Мета: вивчити самооцінку дитини.

Хід проведення.

Дитині демонструють намальовані на папері 5 сходинок.

Інструкція: на двох нижніх сходах знаходяться неслухняні, погані діти, чим нижче, тим гірші. На третій – не погані та не гарні, а на двох верхніх сходах – гарні, слухняні діти, чим вище, тим кращі.

Кожна із сходинок має певну змістову характеристику. Дитина повинна «поставити» себе на одну із п'яти сходинок і пояснити свій вибір.

Інструкція для дитини: Якщо всіх дітей розставити на ці сходинок, то на двох верхніх опиняться хороші діти, слухняні, розумні, добрі – чим вище, тим краще. Є діти дуже гарні, а є і погані, є і середні. Ось на цій сходинок (демонстрування аркушу паперу з намальованими

сходами) середні діти перебувають посередині, ось на цьому – діти не погані, і не гарні, а середні.

На двох нижніх сходинках знаходяться погані, неслухняні діти – чим нижче, тим гірші. На нижчій сходинці дуже погані діти.

Потім йде повторення разом з дитиною розташування сходинок.

Далі пропонується дитині поставити себе на ту сходинку, яку, на її думку вона займає. (Покажи, на яку сходинку ти себе ставиш).

Щоб легше було виконувати завдання, можна розмістити на певній сходинці малюнок із зображенням дитини. (Чому саме ти ставиш себе на цю сходинку).

Оцінювання результатів. Оцінюють за п'ятибальною шкалою. Перша сходинка (найнижча) – 1 бал, середня сходинка – 3 бали, верхня сходинка відповідає 5 балам.

Таким чином, дитина може отримати від 1 до 5 балів.

Обговорення результатів. Для дітей дошкільного віку характерна наявність високої оцінки. У нормі дитина повинна ставити себе на сходинку 5 або 4 зверху. Нормою є самооцінка 4 бали. 5 балів чи 3 не є відхиленням від норми і свідчить це про гарні та добрі стосунки дитини в сім'ї та з оточуючими.

Самооцінка від 1 до 2 балів (віднесення себе до поганих дітей) є важливою ознакою неблагополучного соціального розвитку та показником несприятливих соціальних взаємодій.

Негативна самооцінка дитини пов'язана із неблагополучними, негативними сімейними відносинами чи негативним ставленням батьків (оточуючих) до самої дитини. На даному етапі необхідно з'ясувати конкретні причини негативної самооцінки. Далі можна прогнозувати успішність включення дитини до колективу та будувати програму корекції «Я» образу дитини.

Протокол вивчення самооцінки дитини зазначений у додатках (Див. додаток А).

Методика вивчення рівня розвитку емоцій у дітей старшого дошкільного віку (за Г.А. Урунтаєвою та Ю.А. Афонькіною).

Мета: виявити рівень розвитку емоцій у дітей дошкільного віку за допомогою індивідуальної роботи з дітьми.

Три діагностичні категорії:

1. Соматичне вираження емоцій, у якому визначалось адекватність сприйняття дітьми емоційних станів людей і вираження емоцій у рухах.

2. Вербальне вираження емоцій, у якому перевірялась адекватність передавання емоційного стану за допомогою мовлення.

3. Візуально-графічне вираження емоцій, що складалось з візуального сприйняття емоційного стану та графічного вираження експресії почуттів та емоцій.

Критерій 1. Соматичне вираження емоцій.

Завдання 1. Адекватна інтерпретація емоційних станів людей. Кожній дитині пропонують продемонструвати веселу, сумну, налякану, сердиту, здивовану емоцію.

Завдання 2. Дітям пропонують передати за допомогою рухів веселий і сумний настрій.

Критерій 2. Вербальне вираження емоцій.

Завдання 3. Інтонційне вираження емоцій. Кожній дитині пропонують промовити одну і ту саму фразу радісно, сумно, налякано, сердито, здивовано.

Завдання 4. Дітям пропонують виразити прикметниками емоційний стан двох музичних записів веселого і сумного характеру.

Критерій 3. Візуально-графічне вираження емоцій.

Завдання 5. Сприйняття емоційного стану. Кожній дитині пропонують картки з графічним зображенням радості, горя, страху, гніву, здивування. При цьому дітям ставлять питання: «Яке це обличчя?».

Завдання 6. Дітям пропонують зобразити налякане, веселе та гнівне обличчя людини або будь-якого казкового персонажа. Дорослий попереджає дітей про те, що намальовані люди та казкові персонажі можуть бути не дуже схожі на реальних, але їх необхідно намалювати виразно.

Діти, здатні бути виразними соматично, уміють виразити мовленням почуття і визначити візуально, а потім передати це в малюнках, досягають рівня емоційного розвитку, необхідного для цілісного повноцінного розвитку дитини.

Критерії, показники та відповідні рівні емоційного розвитку за методикою наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 3.1.

Критерії та показники емоційного розвитку дітей дошкільного віку

Критерії	Показники кожного критерію	Бал	Рівень
Соматичне вираження емоцій	Не виражає емоції в міміці та жестах, рухи хаотичні, різкі або в'ялі	1	Низький
	Не завжди адекватно передає емоції в міміці та жестах, рухи усвідомленні, але не завжди виразні	2	Середній
	Міміка і жести виразні, відповідають емоції, що передається, рухи пластичні	3	Високий
Вербальне вираження	Не може передавати виразно емоційний стан за допомогою мовлення	1	Низький

емоцій	Може адекватно передавати емоційний стан з допомогою педагога, добирає 1-2 слова для передавання емоційного стану	2	Середній
	Мовлення інтонаційно виразне, добирає 3 чи більше прикметників, що відповідають емоційному стану	3	Високий
Візуально-графічне вираження емоцій	Не може в зображенні визначити характер емоцій, графічно не виражає емоційного стану	1	Низький
	Адекватно визначає 2-3 зображення емоційних станів, графічно не досить виразно виражає емоційні стани	2	Середній
	Адекватно визначає всі запропоновані зображення (5 зображень), графічно виразно зображує емоційні стани	3	Високий

Тест визначення рівня тривожності та схильності дитини до неврозу (за О. Захаровою).

Мета: оцінити емоційний стан дитини з РДА залежно від її поведінкових реакцій.

Інструкція для батьків дитини.

Якщо зазначена особливість поведінки дитини є вираженою і зросла останнім часом, то відповідний пункт оцініть у 2 бали.

Якщо перелічені прояви зустрічаються періодично, то відповідний пункт тесту оцініть в 1 бал.

Якщо відсутні названі особливості поведінки дитини, виставляють 0 балів.

Твердження:

1. *Дитина легко засмучується, усе занадто близько сприймає, багато переживає.*
2. *Коли щось не так, дитина плаче, не може заспокоїтися.*
3. *Дитина вередує без причини; дратується через найменші дрібниці; не може чекати і терпіти.*
4. *Дуже часто ображається, сердиться, не сприймає жодних зауважень.*
5. *Нестійкий настрій, може плакати і сміятися одночасно.*
6. *Сумує і засмучується без відповідної причини.*
7. *Смокче палець, соску, усе крутить в руках.*
8. *Довго не засинає без світла, без присутності близьких, неспокійно спить, часто прокидається; не може після сну відразу отямитися.*
9. *Стає надто збудливим, коли потрібно стримуватися, або млявим і загальмованим під час дій.*
10. *У дитини з'являються виражені страхи, боязкість у будь-яких нових, невідомих чи відповідальних ситуаціях.*
11. *Посилюється невпевненість у собі, нерішучість.*
12. *Швидко втомлюється, відволікається, не може утримати увагу.*
13. *Вам дедалі важче домовитися, знайти з дитиною спільну мову, дитина постійно змінює рішення, або замикається.*
14. *Скаржиться на головні болі ввечері або на біль в ділянці живота вранці; висипи на шкірі, алергія, чухається без причини, уприває, червоніє.*
15. *Знижується апетит, часто і тривало хворіє, підвищується температура без причини.*

Обробка та інтерпретація результатів.

На підставі послідовного вибору кольорових переваг дитини розраховується показник сумарного відхилення від аутогенної норми (СВ).

Для отримання цього показника, необхідно:

- 1) для кожного з восьми кольорів визначити різницю між номером кольора, що вибрала дитина і номером в аутогенній нормі;
- 2) потім скласти ці різниці, не враховувавши знаку отриманого числа.

У таблиці 2.3 наведено приклад для розрахунку сумарного відхилення, що обрада дитина у такій послідовності: 5 2 3 7 1 0 6 4. (перший – фіолетовий, що має цифрове значення «5», другий – зелений, що має цифровий символ «2», третій – червоний, що має цифрове значення «3» і так далі. Різниця між місцем кольору в аутогенній нормі та місцем у виборі дитини розраховується способом віднімання від більшого числа менше число, не змінюючи при цьому знак отриманого числа: $3 - 1 = 2$, $8 - 2 = 6$, $3 - 2 = 1$...) Після цього необхідно вирахувати різницю, додавши отримані числа, це і є значення сумарного відхилення.

$$СВ = 2 + 6 + 1 + 3 + 0 + 1 + 1 + 4 = 18.$$

Таблиця 3.3

Розрахунок сумарного відхилення

Колір	Червоний	Жовтий	Зелений	Фіолетовий	Синій	Коричневий	Чорний	Сірий
	Цифровий символ кольору	3	4	2	5	1	6	0
Місце кольору в	1	2	3	4	5	6	7	8

аутогенній нормі								
Місце кольору у виборі дитини	3	8	2	1	5	7	6	4
Різниця між місцем кольору в аутогенній нормі та місцем кольору у виборі дитини	2	6	1	3	0	1	1	4

Кожне з отриманих значень сумарного відхилення може належати до однієї з трьох зон.

Зона 1 ($20 < СВ < 32$). Переважають негативні емоції.

У дитини домінують негативний настрій та переживання, необхідно з'ясувати їх причини. Це свідчить про порушення адаптаційного процесу дитини, про наявність проблеми, яку дитина не може подолати самостійно і потребує психологічної допомоги дорослих.

Зона 2 ($10 < СВ < 18$). Емоційний стан дитини в нормі.

Адаптація дитини відбувається нормально, вона може і радіти, і сумувати, причини для тривоги відсутні.

Зона 3 ($0 < СВ < 8$). Переважають позитивні емоції.

Дитина налаштована оптимістично, весела, щаслива, перебуває у стані ейфорії.

Подальша обробка та інтерпретація результатів за кольорами представлена у додатках. (Див. додаток Б).

3.2. Аналіз результатів дослідження

Метою констатувального етапу дослідження було з'ясування стану емоційної сфери у дітей з розладами аутичного спектра, що передбачало аналіз окремих складових емоційного розвитку за описаними вище методиками.

Для досягнення поставленої мети нами виділено такі завдання:

1. Дослідити особливості розвитку емоційної сфери у дошкільників з розладами аутичного спектра, зокрема з'ясувати:

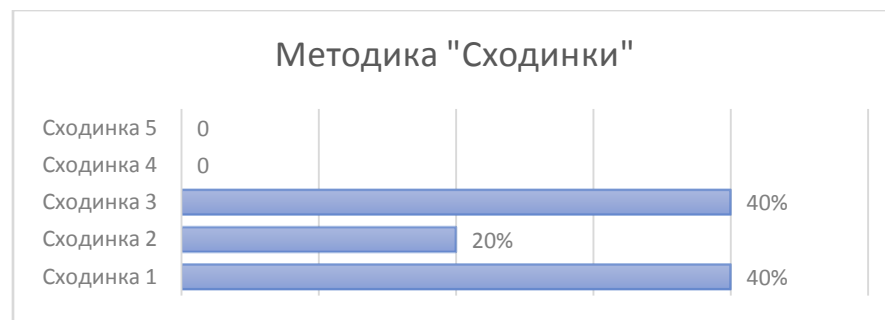
- а) особливості соматичного вираження емоцій;
- б) особливості вербального вираження емоцій;
- в) особливості візуально-графічного вираження емоцій.

2. Визначити рівні сформованості емоційного розвитку дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра.

3. Виявити та проаналізувати чинники, що впливають на емоційний розвиток дітей з розладами аутичного спектра.

Дослідження рівня емоційного розвитку дітей з раннім дитячим аутизмом за допомогою методики «Сходинок», яка була спрямована на вивчення самооцінки дитини з РДА, представлені в додатку А. Перейдемо безпосередньо до аналізу отриманих результатів за даною методикою.

Таблиця 3.4.

Нами було виявлено, що жодна дитина не поставила себе на найвищу сходинок, тобто висока оцінка не наявна у дітей.

Двоє дітей (40%) зайняли середню сходинок, що не є відходженням від норми і свідчить про добрі стосунки дитини в сім'ї та з оточуючими.

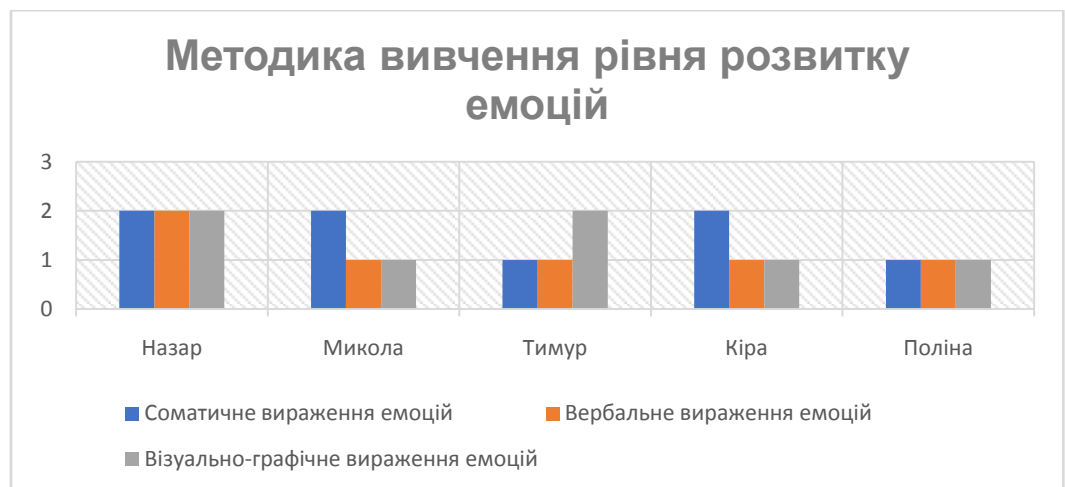
Відповідно першу сходинок зайняли дві дитини (40%) та другу сходинок одна дитина (20%). Самооцінка в 1 та 2 бали, віднесення себе

до неслухняних, поганих дітей, є важливою ознакою неблагополучного соціального стану та показником несприятливих соціальних взаємодій.

Негативна самооцінка дитини пов'язана з негативним ставленням батьків (оточуючих) до самої дитини чи з неблагополучними сімейними відносинами в цілому. На даному етапі необхідно з'ясувати конкретні причини негативної самооцінки. Далі можна прогнозувати успішність включення дитини до колективу та будувати програму корекції «Я» образу дитини.

За методикою вивчення рівня розвитку емоцій у дітей старшого дошкільного віку, яка спрямована на виявлення рівня розвитку емоцій у дитини дошкільного віку з розладами аутичного спектра, маємо наступні результати:

Таблиця 3.5

За діагностичною категорією соматичне вираження емоцій, у якому визначалось адекватність сприйняття дітьми емоційних станів людей і вираження емоцій у рухах, маємо результати у 2 бали – 3 дитини, 1 бал – 2 дитини.

За діагностичною категорією вербального вираження емоцій, у якому перевірялась адекватність передавання емоційного стану за

допомогою мовлення, маємо наступні результати: 2 бали – 1 дитина, 1 бал – 4 дитини.

За діагностичною категорією візуально-графічного вираження емоцій, що складалось з візуального сприйняття емоційного стану та графічного вираження експресії почуттів та емоцій: 2 бали – 1 дитина, 1 бал – 4 дитини.

Отже, діти, не цілком здатні бути виразними соматично, не уміють виразити мовленням почуття і не завжди вміють визначити візуально, а потім передати це в малюнках. Досягнення рівня емоційного розвитку, необхідного для цілісного повноцінного розвитку дитини на належному рівні не має жодна дитина.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження впливу мультимедійних технологій на емоційний розвиток дітей з раннім дитячим аутизмом, було виконано поставлені завдання.

Проаналізовано спеціальну та загальну психолого-педагогічну літературу з теми дослідження. Розглянуто основні праці Л. Каннера, Г. Аспергера, Л. Вінг та інших сучасних науковців.

Визначено, що для нормального психічного розвитку дитині з аутичним спектром порушень перешкоджають такі розлади: як дефіцит психічної активності; порушення сенсомоторних функцій; порушення інстинктивної сфери; мисленнєво-мовленнєві порушення.

Уточнено сутність понять «розлади аутичного спектра», «емоційний розвиток дітей із раннім дитячим аутизмом».

З'ясовано стан проблеми розвитку емоційної сфери дітей з аутичним спектром порушення. Визначено, що однією з головних особливостей дитини з розладами аутичного спектра є труднощі набуття нею позитивного соціального емоційного досвіду, що і визначає стан розвитку її як особистості. Для дітей з розладами аутичного спектра характерний низький рівень емоційної сфери.

Ми дійшли висновку, що емоційний розвиток дітей з розладами аутичного спектра можливий, його необхідно проводити в сукупності з цілісною системою навчання дітей соціальним навичкам, завдяки використанню спеціальних навчальних методик та програм, зокрема із використанням мультимедійних технологій.

Досліджено вплив мультимедійних технологій на емоційний розвиток дітей з раннім дитячим аутизмом за допомогою методик на визначення емоційної сфери дітей, її стану та можливі шляхи корекції та розвитку.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури з теми вивчення проблеми використання мультимедійних засобів, дозволив виявити суперечності між перевагами їх використання під час навчання дітей з раннім дитячим аутизмом та недостатнім розробленням відповідного методичного супроводу.

Одна з платформ для розвивальних корекційних методик, що використовується на сучасному рівні – інтерактивна підлога.

Дослідження показали, що діти, які отримували сеанси сенсорної інтеграції як додатковий вид корекції розладів аутичного спектра, досягли кращих поліпшень, здатності до функціонування в повсякденному житті, ніж ті діти, які отримували аналогічне лікування без сенсорної інтеграції.

Дослідження стану емоційної сфери у дітей з розладами аутичного спектра, що передбачало аналіз окремих складових емоційного розвитку за описаними методиками дав наступні результати:

Негативна самооцінка у дітей пов'язана з неблагополучними сімейними відносинами чи негативним ставленням батьків (оточуючих) до самої дитини (за методикою «Сходишки»). На даному етапі з'ясовано конкретні причини негативної самооцінки. Далі можна прогнозувати успішність включення дитини до колективу та будувати програму корекції «Я» образу дитини.

За методикою вивчення рівня розвитку емоцій у дітей дошкільного віку, яка спрямована на виявлення рівня розвитку емоцій у дитини з розладами аутичного спектра, можемо дійти висновку, що діти не цілком здатні бути виразними соматично. Не вміють виразити почуття мовленням та не завжди здатні до візуалізації, а потім передати це в малюнках. За даними дослідження, досягнення рівня емоційного розвитку, необхідного для цілісного повноцінного розвитку дитини на належному рівні не має жодна дитина.

Дані методики дослідження емоційного розвитку дітей із раннім дитячим аутизмом, можуть бути використані фахівцями для виявлення особливостей психічної організації дитини з розладами аутичного спектру та сприятиме її позитивним емоціям та успішній соціалізації. Отримані результати можуть бути використані при розробці та впровадженні корекційних програм для дітей з раннім дитячим аутизмом, в роботі з їх батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атемасова О. А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери. Харків: Ранок, 2010. 176 с.
2. Базима Н. В. До проблеми вивчення дітей з аутистичними порушеннями / Н. В. Базима // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2011. № 14 (225). Ч. II. С. 81-85.
3. Базима Н. В. Теоретичне вивчення проблематики аутизму / Н. В. Базима // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2015. №1. С. 51-56.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш // Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
5. Дерев'янка С.П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. Соціальна психологія. 2008. № 1. С.96–104.
6. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.
7. Доленко О.В. Аутизм в дошкольном детстве откровенный разговор (в помощь родителям). Запорожье: ООО «Типография«Печатный мир», 2009. 140 с.
8. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти / Запорожченко Ю.Г. // Інформаційні технології в освіті: Зб. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2013. № 15. С. 138–145.
9. Зарицька В.В. Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно-спрямованої освіти. Компетентнісно-спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи: матер. Всеукр. наук.-

практ. конф. м. Київ, 28 квітня 2011 р. Київ : Ін-т сучасн. підр., 2011. 92 с.

10. Колтунович Т. А., Поліщук О. М. Особливості емоційного інтелекту у майбутніх вихователів. Молодий вчений. 2018. № 4 (56). С. 218–227.

11. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / Наук. кер. та заг. ред. Т. В. Скрипник.

12. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 7. С.54–59.

13. Ляц О. П. Детермінанти та можливості формування емоційного інтелекту особистості. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Випуск 1(46). С. 210–216.

14. Манилюк Ю. Оптимальна модель педагогічної взаємодії у дитсадку. Дошкільне виховання. 2012. №8. С. 11–15.

15. Марковська Т.В. Стан і перспективи впровадження ІКТ в практику дошкільної освіти / Марковська Т.В. // Комп'ютер у школі та сім'ї. №1. 2012. С. 29-32.

16. Марценковський І.А. Вимоги до програмно-цільового обслуговування дітей з розладами зі спектра аутизму: методичні рекомендації, 2009. 46 с.

17. Молодушкіна І.В. На допомогу практичному психологу ЗДО. Х.: Вид. група «Основа», 2020. 208 с.

18. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. Психологія і суспільство. 2004. № 4. С. 95–109.

19. Носенко Ю.Г. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній

освіті / Юлія Носенко, Жанна Матюх // Нова педагогічна думка : наук.-метод. Журнал. – № 4. – 2015. – С. 95-102.

20. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 110 с.

21. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: Монографія / К. О. Островська.. – Львів: Тріада плюс, 2012. – 520 с.

22. Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України./За ред. С.Д.Максименка. К.:2002, Т.IY,Ч.3. С.207–215.

23. Ранній дитячий аутизм: Навчально-методичний посібник. Видання друге: перероблене і доповнене / А. П. Чуприков, М. І.Винник, Я. Т. Багрій. Івано-Франківськ.: Видавництво Івано-Франківської державної медичної академії. 2005. 48 с.

24. Романчук О. Розлади спектру аутизму в запитаннях та відповідях. – Львів: Колесо, 2009. – 168 с.

25. Скрипник Т.В. Методика дослідження психічних процесів у дошкільників з аутизмом: методичні рекомендації. К.: Педагогічна думка. 2008. 72 с.

26. Скрипник Т. В. Умови реалізації особливих освітніх потреб дітей з аутизмом / Т. В. Скрипник // Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2014. Вип..1. – С. 110-114.

27. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: Монографія. К.: Видавництво “Фенікс”, 2010. 320 с.

28. Соколовська Т. П. Електронні засоби навчання: позитивні й негативні фактори використання їх у навчанні / Соколовська Т. П. // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. Вип. 10. К. : Ін-т педагогіки НАПН України, 2010. С. 120–124.

29. Соловей О.С. Сучасні мультимедійні технології та їх вплив на емоційний розвиток дітей із раннім дитячим аутизмом / Магістерські студії. Альманах. Вип. 21. Херсон : ХДУ, 2021. С.
30. Тарасун В. В. Аутологія: монографія / В. В. Тарасун. – К.: «МП Леся», 2014. – 580 с.
31. Тарасун В.В. Етапи формування когнітивних стратегій поведінки у дітей з аутизмом (програмування, контролю, обробки інформації) // Дефектологія, 2005, № 1.
32. Тарасун В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом: Навчальний посібник для вищих навч. закладів / В. В. Тарасун, Г. М. Хворова; За наук. ред. В. В. Тарасун. К.: Наук, світ, 2004. 100 с.
33. Трофаїла Н.Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. Педагогічні науки. Вип. 1.45. 2014, С. 155-158.
34. Указ Президента України № 344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/files/normative/2013-06-28/1642/344.doc>
35. Український сайт для батьків та дитячих психологів. Дитячий психолог. Режим доступу: <https://dytpsyholog.com/2015/04/04/тест-люшера/>
36. Хворова Г. М. Комплексна психолого-педагогічна технологія корекції розвитку активності дитини з аутизмом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.03 – корекційна педагогіка / Г. М. Хворова. К., 2010. 17 с.
37. Хворова Г. М. Технологія комплексної психолого-педагогічної корекції та розвитку аутичної дитини / Г. М. Хворова // Дефектологія. 2008. №3. с.20-27.

38. Чуприков А. П. Розлади спектру аутизму: медична та психолого-педагогічна допомога / А. П. Чуприков, Г. М. Хворова. Львів: Мс, 2012. 184 с.

39. Шпак М. В. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості. 2011. № 1 С. 282-287.

40. Шульженко Д. І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія / Д. І. Шульженко. К.: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2009. 385 с.

41. Sarah Omar, Azman Bidin. The Impact of Multimedia Graphic and Text with Autistic Learners in Reading. Universal Journal of Educational Research 3 (12): 989-996, 2015. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/291848113_The_Impact_of_Multimedia_Graphic_and_Text_with_Autistic_Learners_in_Reading

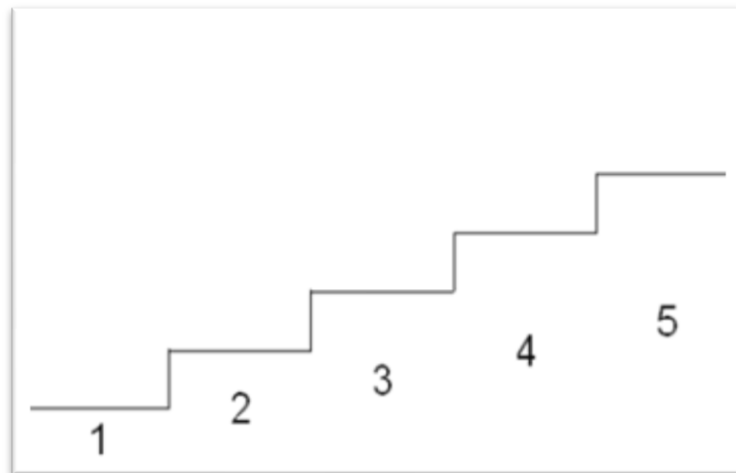
42. The Effect of ICT on Emotional Education and Development of Young Children with Autism Spectrum Disorder. Procedia Computer Science. Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2015.09.081>

43. Flecha, R., Pulido, C., Villarejo, B., Racionero, S., Redondo, G., Torras, E. (2020). 'The effects of technology use on children's empathy and attention capacity', NESET report, Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2766/947826.

ДОДАТКИ

Додаток А

Протокол на визначення самооцінки дитини

Мета: виявлення системи уявлень дитини про те, як вона оцінює себе сама, як, на її думку, її оцінюють інші люди і як співвідносяться ці уявлення між собою.

Матеріали та обладнання: намальовані сходи, фігурка чоловічка, аркуш паперу, олівець (ручка).

Процедура дослідження: Методика проводиться індивідуально. Процедура дослідження – бесіда з дитиною з використанням певної шкали оцінок, на якій вона сам поміщає себе і імовірно визначає те місце, куди її поставлять інші люди.

Інструкція: «Якщо всіх дітей розставити на цих сходинках, то на трьох верхніх сходинках опиняться хороші діти: розумні, добрі, сильні, слухняні – чим вище, тим кращі (показати сходинку: «хороші», «дуже хороші», «найкращі») . А на трьох нижніх сходинках опиняться погані діти – чим нижче, тим гірші («погані», «дуже погані», «найгірші»). На середній сходинці діти не погані і не хороші. Покажи, на яку сходинку ти поставиш себе. Поясни чому?»

Після відповіді дитини, її запитують: **«Ти такий насправді чи хотів би бути таким? Познач, який ти насправді і яким хотів би бути».** **«Покажи, на яку сходинку тебе поставила б мама».**

Використовується стандартний набір характеристик: «хороший – поганий», «добрий – злий», «розумний – дурний», «сильний – слабкий», «сміливий – боягузливий», «найстаранніший – найнедбаліший». Кількість характеристик можна скоротити. У процесі обстеження необхідно враховувати, як дитина виконує завдання: вагається, роздумує, аргументує свій вибір. Якщо дитина не дає жодних пояснень, їй слід задати уточнюючі запитання: «Чому ти себе сюди поставив? Ти завжди такий?».

Аналіз результатів

Перш за все, звертають увагу, на яку сходинку дитина сама себе поставила. Вважається **нормою, якщо діти дошкільного віку ставлять себе на сходинку «дуже хороші» і навіть «найкращі» діти.** У будь-якому випадку це повинні бути верхні сходинки, оскільки **положення на будь-якій з нижніх сходинок (а вже тим більше на найнижчій) говорить не про адекватну оцінку, але про негативне ставлення до себе, невпевненість у власних силах.** Це дуже серйозне порушення структури особистості, яке може привести до депресій, неврозів у дітей. Як правило, це пов'язано з холодним ставленням до дітей, відкиданням або суворим, авторитарним вихованням, при якому знецінюється сама

дитина, яка приходить до висновку, що її люблять тільки тоді, коли вона добре поводиться. А так як діти не можуть бути хорошими постійно і вже тим більше не можуть відповідати всім очікуванням дорослих, виконувати всі їхні вимоги, то, природно, діти в цих умовах починають сумніватися в собі, у своїх силах і в любові до них батьків. Також невпевнені в собі і в батьківській любові діти, якими взагалі не займаються удома.

Саме про ставлення батьків до дитини і їхні очікування говорять відповіді на запитання про те, куди їх поставлять дорослі – тато, мама, вихователька. **Для нормального, комфортного самовідчуття, яке пов'язано з появою почуття захищеності, важливо, щоб хтось із дорослих поставив дитину на найвищу сходинку.** В ідеалі, сама дитина може поставити себе на другу сходинку зверху, а мама (або хтось інший з рідних) ставить її на найвищу сходинку.

Кілька прикладів виконання завдання і тип самооцінки, який вони демонструють:

1. Не роздумуючи, дитина ставить себе на найвищу сходинку; вважає, що мама оцінює її так само; аргументуючи свій вибір, посилається на думку дорослого: «Я хороший. Хороший і все, це мама так сказала». Неадекватно завищена самооцінка.

2. Після деяких роздумів та вагань ставить себе на найвищу сходинку, пояснюючи свої дії, називає якісь свої недоліки і промахи, але пояснює їх зовнішніми, незалежними від нього, причинами, вважає, що оцінка дорослих в деяких випадках може бути дещо нижчою її власної: «Я, звичайно, хороший, але іноді лінуюся. Мама каже, що я неакуратний». Завищена самооцінка.

3. Обміркувавши завдання, ставить себе на 2-у або 3-ю сходинку, пояснює свої дії, посилаючись на реальні ситуації і

досягнення, вважає, що оцінка дорослого така ж або трохи нижча. Адекватна самооцінка.

4. Ставить себе на нижні сходинки, свій вибір не пояснює, а посилається на думку дорослого: «Мама так сказала». Занижена самооцінка.

5. Якщо дитина ставить себе на середню сходинку, інколи це може говорити про те, що вона або не зрозуміла завдання, або не хоче його виконувати.

6. Діти з заниженою самооцінкою через високу тривожність і невпевненість в собі часто відмовляються виконувати завдання, на всі запитання відповідають: «Не знаю».

7. Діти із затримкою розвитку не розуміють і не приймають це завдання, діють навмання.

Зверніть увагу!

- Неадекватно завищена самооцінка властива дітям молодшого та середнього дошкільного віку: вони не бачать своїх помилок, не можуть правильно оцінити себе, свої вчинки і дії.

- Самооцінка дітей 6-7-річного віку стає вже більш реалістичною, у звичних ситуаціях і звичних видах діяльності наближається до адекватної. У незнайомій ситуації і незвичних видах діяльності їх самооцінка завищена.

- Занижена самооцінка у дітей дошкільного віку розглядається як відхилення у розвитку особистості.

Додаток Б**Тест на сприйняття кольорів****Обробка результатів**

Необхідно брати до уваги значення певного кольору, які описав М. Люшер.

Сірий (0) – безбарвний, нейтральний. Кожний, хто ставить його на перше місце, хоче відмежуватися, залишаючись вільним від певних зобов'язань, ні в чому не брати участі. У цій позиції сірий колір є спробою виправити обставини, спричинені тривогою, яку символізують відкинутий колір або ж кольори. Якщо сірий колір на першому місці, то зазвичай це пов'язано з небажанням людини бути втягнуеною у щонебудь, наступним є бажання, у якому людина не хоче зізнаватися, або ж, можливо, не усвідомлює його. Якщо сірий колір на останньому місці, то людина «хоче пояснити все», не сприймає неучасті, відчуває, що має право брати участь у всьому, що відбувається навколо неї. У результаті цього оточуючі можуть вважати таку людину набридливою, надто цікавою та настирливою. Усі, хто відкидає сірий, беруть на себе всю повноту відповідальності за те, що відбувається навколо них, бажають використати кожну можливість на своєму шляху до мети, не можуть дозволити собі відпочити, аж доки не досягнуть мети. Зазвичай сірий колір займає шосту позицію у числовому ряді. До початку ряду він переміщується, коли людина перебуває в астенічному стані, стані виснаження, стресу, наприклад перед іспитами.

Синій (1) – повний спокій, задоволення, безтурботність, потреба в емоційному спокої, мирі, гармонії, задоволеності або ж фізіологічна потреба у відпочинку. Потреба у спокійному впорядкованому оточенні, вільному від безладдя та обмежень, за якого події відбуваються плавно, згідно з традицією, тією чи іншою мірою, взаємини при цьому безтурботні й вільні від суперечок. Потреба відчуття довіри до

оточуючих, взаємини обопільної довіри. Якщо синій займає 6-е, 7-е або 8-е місце, то це означає, що потреба у спокої та взаємній довірі залишається незадоволеною, що дає поштовх до тривоги, яка є тим сильнішою, чим далі від початку розміщений синій колір. Емоційні взаємини, що існують, відкидаються, оскільки вони не відповідають тим високим вимогам, які до них висунуті, вони вважаються нудними або обтяжливими, і від цього тягаря необхідно звільнитися. Синій колір при цьому означає «розрив пут» або ж бажання їх розірвати. Наслідком цього є неспокійна поведінка, душевне збудження, що може призвести до часткової втрати здатності зосереджуватися.

Зелений (2) – наполегливість, напруження. Це честолюбство, самоствердження, жага високого престижу у конфронтації з реалізованими надіями та очікуваннями (що очікуються від жовтого). Це діяльність, цілеспрямованість, воля, завзятість, твердість, постійність, опірність. Висока оцінка свого «Я», що містить всі форми володіння, бажання підвищити впевненість щодо власної цінності, спроба завзято відстоювати свої претензії; символізує гордість, суворість характеру, автократичні тенденції, можливість керувати іншими, спрямовувати їх, відчуття переваги. Це скрупульозність в уточненні фактів, точність пам'яті, ясність викладення, здатність до критичного аналізу, логічна послідовність. Пошук шляхів поліпшення життя для себе й інших— поліпшення стану здоров'я, більша тривалість і корисність життя. У цьому разі людина діє як реформатор, відданий поліпшенню життєвих умов. Прагнення до торжества її поглядів і переконань; поведінка виправдовується думкою, що саме вона є носієм основних і абсолютних принципів. Зводячи себе на п'єдестал, людина починає моралізувати й повчати інших.

Жага визнання, збереження своєї позиції, незважаючи на опір і протидію. Ті, хто ставить зелений колір на 6, 7, 8 місця, зазвичай

відчувають, що опір, що чиниться, послаблює його, а брак визнання змушує сумніватися в достоїнствах. Це викликає напруження та спричиняє страждання, відчуття тягара аж до болю в грудях. Чим далі від початку ряду зелений колір, тим сильнішим є бажання звільнитися від тиску зовні.

Утрата здатності до опору й наполегливості, тривога через втрату своєї репутації й позиції може призвести до вироблення звички перекладати власну вину на інших, посилює критичне ставлення аж до сарказму та зневажливості.

Часто компенсація досягається, коли зелений колір замінюється на червоний або жовтий та синій. У поєднанні з червоним— це свідчення ще більшої запальності, підвищення кров'яного тиску, змін у серцево-судинній системі.

Вибір жовтого кольору – це стан «виходу зі скрути», компенсація, що рідко буває адекватною й зводиться до спроб відвернути увагу (подорожі, нові захоплення тощо). Заміна зеленого на синій — усвідомлення надії на спокій, позбавлення напруження.

Червоний (3) – означає бажання, цілеспрямованість, численні схильності. Прагнення отримувати результати, досягати успіху, жадібне бажання всього того, що може сприяти насиченості буття й повноті досвіду. Це імпульс, воля до перемоги, усі форми життєствердження від революційно-перетворювальної до сексуальної. Потяг до активної дії, спорту, боротьби, змагання, еротики, ініціативи в усьому. При відкиданні червоного виявляється фізична та нервова виснаженість, порушення серцевої діяльності.

Ті, хто відкидають червоний колір, перебувають у стані надзвичайного збудження, легко дратуються, відчувають ситуацію, коли їх «оточили з усіх боків» питання, які неможливо розв'язати. Це оточення сприймається як небезпечне й таке, що неможливо

контролювати. Відкидання червоного – «пошук захисту» від усього, що може згодом збуджувати, виснажувати й послаблювати. Неприйняття червоного та надання переваги зеленому створюють ситуацію безпорадності, зазвичай трапляється, коли людина намагається подолати нервову та фізичне виснаження, що зустрічається доволі рідко.

Жовтий (4) – розкутість, звільнення від проблем та обмежень, нестримна експансивність. Особи, які надають перевагу жовтому кольору, можуть час від часу бути зразками працьовитості, оскільки їхні зусилля фрагментарні. Надання переваги жовтому – це бажання свободи й надія й очікування великого щастя. При цьому передбачається наявність незначного чи навіть серйозного конфлікту, від якого необхідно звільнитися. Ця надія на щастя у різноманітних формах спрямована у майбутнє. Це рух уперед, до нового, сучасного, такого, що розвивається, але ще не сформувалося. Це сильне бажання уникнути від наявних труднощів, знайти вихід, що дасть звільнення; іноді схильність «змін заради змін», досягнення бажання бути значущим, мати повагу може потрапити у «пастку залежності».

Фіолетовий (5) – суміш синього й червоного, зберігаються властивості обох кольорів. Вибір фіолетового пов'язаний зі станом емоційної нестійкості, коли важко відрізнити дійсність від уяви. Особливий стан потреби тонкого розуміння з боку партнера. Потреба у схваленні, бажанні подобатися оточуючим своєю чарівністю, манерами. Чуттєвість, витонченість, потреба в тому, щоб зайва відвертість не обтяжувалася зайвою відповідальністю.

Потреби у торжестві та інтуїтивному розумінні часто переносяться на предмети, ніж на людей, звідси – до естетичного чуття, здатності до незалежних оцінок, підвищеної схильності до занять, пов'язаних із вільними професіями, найчастіше до науки.

Коричневий (6) – чим ближче до початку ряду, тим більший прояв фізичної скрутності, що приділяється все більше значення та зростає потреба в умовах, за яких можна цієї скрутності позбавитися. Люди, які не мають дому, де вони могли б розміститися й почуватися у безпеці, надають перевагу цьому кольору. Втрата надії на безпеку та фізичну задоволеність, відсутність місця, де можна було б почуватися у безпеці, відсутність тих земних благ, якими спроможні оточити себе люди з більшою вдачею, часто ставлять коричневий колір на початок ряду. Для таких людей характерна наявність підвищеної потреби у відчутті фізичної легкості та чуттєвого задоволення, бажання вийти із ситуації, що викликає почуття дискомфорту: небезпека, фізична недуга, конфліктна атмосфера або існування проблем, з якими людина не може впоратися (чи вона вважає, що не може впоратися).

Люди, які відкидають коричневий колір, вважають, що вони створені з твердішого матеріалу, ніж решта: зазвичай їх характеризує бажання виділитися. Стадність та взаємозалежність – не для них, вони йдуть шляхом залежності від тіла. Чорний (7) – заперечення кольору як такого. Це абсолютна межа, за якою життя припиняється, виникає ідея небуття, зникнення.

Чорний – це «ні», на протизагу білому – «так». Білий – чистий аркуш, на якому буде написана історія; чорний – це кінець, після якого більше нічого нема. Отже, чорний символізує відмову, повне зречення або неприйняття, впливає на всі кольори, що входять із ним до однієї групи, підкреслюючи та посилюючи їх властивості. Той, хто віддає перше місце чорному, бажає зрестися всього через упертий протест проти стану, що існує, за якого він відчуває, що все не так, як належить, повстає проти долі, схильний діяти необачно і безрозсудно.

Якщо чорний опиняється на другому місці, то зазвичай людина вважає, що готова відмовитися від усього, окрім того, що подане у тесті

кольором, який займає першу позицію. Якщо чорному передуює синій, то очікується, що порушена гармонія й емоційне занепокоєння зможуть становити абсолютний спокій. Якщо чорному передуює жовтий, то очікується, що край незгодам буде покладено якоюсь різкою, можливо, навіть катастрофічною дією, дійсною зміною у ході подій. Якщо чорному передуює червоний, то очікується, що задоволення підвищених бажань компенсує те, чого бракує.

Інтерпретація вибору кольору зі значень кольорових пар

0 1 СІРИЙ та СИНІЙ – спокій або період поновлення сил; розрахунок на те, що, не зв'язуючи себе жодними зобов'язаннями, дочекаєшся спокою.

0 2 СІРИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – захисна перевага, обачливість у справах, що пов'язані зі збереженням свого становища та власними інтересами, а також небажання знизити самоповагу, що могло б статися у разі тісного контакту з оточуючими. За такого кольорового вибору почуття переваги найчастіше виявляється в завуальованій формі.

0 3 СІРИЙ та ЧЕРВОНІЙ – імпульсивність або необдумані дії. Сірий, передуючи червоному, приховує імпульсивні дії, в основі яких – надія, що можна не зв'язувати себе з якоюсь відповідальністю й не бути втягнутим у якісь наслідки.

0 4 СІРИЙ та ЖОВТИЙ – невпевненість і брак рішучості. За стіною сірого приховані й нібито втрачаються у присмерку надії, прагнення і шляхи розв'язання проблем перетворюються на нерішучі пошуки.

0 5 СІРИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – обережна чуттєвість. Бажання бути емоційно поєднаним з іншими людьми, але відкритий прояв не допускається, тому всі поняття є проблемними й здійснюються дуже обережно.

0 6 СІРИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – виснаження і втомленість. Бажання уникнути будь-яких проблем і хвилювань, дозволити організму нормалізуватися.

0 7 СІРИЙ та ЧОРНИЙ – повна ізоляція. Людина вважає, що ситуація, яка склалася, огидна, і не хоче мати з нею нічого спільного. Намагається відмежуватися від усього, що може якось на неї впливати, хоче, щоб усі дали їй спокій.

1 2 СИНІЙ та ЗЕЛЕНИЙ – замкнута акуратність. Чуттєвість і тонкий розум зумовлюють схильність до порядку й педантичності, методичності. Точність і акуратність можуть межувати з надмірною скрупульозністю та педантизмом.

1 3 СИНІЙ та ЧЕРВОНИЙ – емоційне задоволення, спільне підприємництво. Здатність залишатися у злагоді з оточуючими, співробітництво з ними сприяє обопільній вигоді, взаємній організації. Гармонії та співробітництву надається більше значення, ніж активності. Передбачається, що співробітництво і взаєморозуміння надають діяльності продуктивності.

1 4 СИНІЙ та ЖОВТИЙ – емоційна залежність. Бажання розуміти інших і бути корисним самому, а також спрямованість у майбутнє викликає поведінку, що має на меті завоювати прихильність оточуючих.

1 5 СИНІЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – естетична сприйнятливність. Спокій і задоволеність можуть бути досягнуті через замилювання прекрасним, естетичним, прагнення до ідеалізованих взаємин.

1 6 СИНІЙ та КОРИЧНЕВИЙ – чуттєва легкість та пасивна прихильність. Відчуття спокою та безпеки можна домогтися, лише усунувши стан фізичного дискомфорту та забезпечивши увагу з боку оточуючих.

1 7 СИНІЙ та ЧОРНИЙ – абсолютний спокій, чорний колір підсилює потребу в спокої, символізує відмову від усього, що йде за чорним.

2 1 ЗЕЛЕНИЙ та СИНІЙ – точність, логічність і потреба довести свою правоту превалюють над чуйним синім, тому акуратність та методичність здебільшого спрямовані на підвищення самоповаги. Прагнення до керівництва та порядку може складати враження начальництва. Обидва кольори концентричні, створюють замкнуту групу.

2 3 ЗЕЛЕНИЙ та ЧЕРВОНИЙ – цілеспрямована діяльність або контрольована ініціатива. Мета діяльності: підвищення авторитету, лідерство, керування, контроль.

2 4 ЗЕЛЕНИЙ та ЖОВТИЙ – вимога визнання та честолюбство. Прагнення, спрямовані на підвищення поваги як у власних очах, так і в очах оточуючих, завоювання їх визнання.

2 5 ЗЕЛЕНИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – гнучкість самоствердження або безвідповідальне зачарування. Приємна манера поведінки, мета якої – завоювання довіри та прихильності оточуючих, не пов'язуючи себе жодними зобов'язаннями й не беручи на себе жодної відповідальності.

2 6 ЗЕЛЕНИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – потреба у фізичному полегшенні, вимога спокою. Самозбереження можливе, якщо умови, викликані сором'язливістю, будуть усунені

2 7 ЗЕЛЕНИЙ та ЧОРНИЙ – уперта нетерпимість або пристрасне захоплення власною правотою. Будь-яка спроба оточуючих вплинути рішуче відкидається.

3 0 ЧЕРВОНИЙ та СІРИЙ – імпульсивність або необдуманість дій. Діяльність заради діяльності, її результатам не приділяється достатньо уваги, робиться замало спроб приховати свої дії.

3 1 ЧЕРВОНИЙ та СИНІЙ – колективне підприємництво або емоційне задоволення. Більша увага приділяється діяльності, а не співробітництву чи гармонії. Уважається, що правильна діяльність завжди сприятиме до гармонії.

3 2 ЧЕРВОНИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – цілеспрямована діяльність або контрольована ініціатива, людина діє і виявляє ініціативу швидше задля задоволення, ніж заради того, щоб оточуючі були про неї високої думки.

3 4 ЧЕРВОНИЙ та ЖОВТИЙ – експансивна діяльність, опанування нових сфер. Дія заради самої дії, що спрямована на нове дослідження.

3 5 ЧЕРВОНИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – сприйнятливість до подразників або реактивність. Бажання та дії, що спрямовані на об'єкти, що збуджують, захоплюють, мета цих дій: зачарувати оточуючих.

3 6 ЧЕРВОНИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – чуттєве задоволення або потурання власним бажанням. Активність обмежується через небажання непокоїти організм та спричиняти йому якісь незручності.

3 7 ЧЕРВОНИЙ та ЧОРНИЙ – надмірні бажання та драматизація. Звичайна для червоного кольору повнота бажань підсилюється чорним.

4 0 ЖОВТИЙ та СІРИЙ – невпевненість і брак рішучості. Потреба у якомусь виході, але відмежування стіною сірого відтинає все те, що, можливо, було б виходом. Тому важко розпізнати, які обставини доцільно взяти на себе.

4 1 ЖОВТИЙ та СИНІЙ – емоційна незалежність із надією на любов та розуміння, тому дії спрямовані на те, щоб здобути любов оточуючих.

4 2 ЖОВТИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – вимога визнання та честолюбство, що пов'язано не так із потребою заслужити повагу у власних очах, як з надією на те, що, якщо не послаблювати пильність та обережність, то нові шляхи визнання відкриються самі.

4 3 ЖОВТИЙ та ЧЕРВОНИЙ – експансивна діяльність, спрямована назовні, опанування нових сфер. Два найяскравіші ексцентричні кольори створюють дуже активну та спрямовану назовні групу. Діяльність контролюється меншою мірою, оскільки пошук нового, й такого, що здатне дати задоволення, робить її поверховішою та експериментальнішою.

4 5 ЖОВТИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – принадна сила фантазії та жага пригод. Надія і прагнення передаються через зачарованість, уяву та фантазію, наслідком чого є відірвана від життя жага пригод.

4 6 ЖОВТИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – повна безпека або необмежена свобода; відчуття, що вихід полягає у фізичній легкості та свободі від будь-яких проблем і побоювань.

4 7 ЖОВТИЙ та ЧОРНИЙ – раптова криза або раптові рішення; середини немає; можливе «так» або «ні». Вихід має бути знайдений, і тому наявні спроби до запальності та свавілля.

5 0 ФІОЛЕТОВИЙ та СІРИЙ – обережна чуттєвість до атмосфери та оточення у поєднанні з бажанням захисту від яких-небудь тривожних впливів.

5 1 ФІОЛЕТОВИЙ та СИНІЙ – естетична сприйнятливність, добре розвинене почуття прекрасного та естетичного.

5 2 ФІОЛЕТОВИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – гнучкість самоствердження зі значним наголосом на чарівності та небажання брати на себе відповідальність, яку накладають близькі взаємини.

5 3 ФІОЛЕТОВИЙ та ЧЕРВОНИЙ – сприйнятливність до подразників, зачарованість усім, що хвилює та збуджує. 5 4 ФІОЛЕТОВИЙ та ЖОВТИЙ – принадна сила фантазії або жага пригод. Майбутнє має хвилювати і збуджувати.

5 6 ФІОЛЕТОВИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – чуттєвість та хтивість. Зачарованість тим, що дає насолоду тілу: смачна їжа, предмети розкішу, прекрасний одяг.

5 7 ФІОЛЕТОВИЙ та ЧОРНИЙ – потреба в емоційній залученості, потреба усвідомлювати себе частиною чогось.

6 0 КОРИЧНЕВИЙ та СІРИЙ – виснаження і стомлення. Першочергова роль спокою і свободи від усього, що могло б викликати фізичне роздратування. Необхідні запобіжні заходи, що б дали змогу організму нормалізуватися. Підкреслюється необхідність уваги та турботи з боку оточуючих.

6 1 КОРИЧНЕВИЙ та СИНІЙ – чуттєва легкість або пасивна прихильність. Велике значення надається м'якому ставленню.

6 2 КОРИЧНЕВИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – потреба у фізичному полегшенні, але сила волі мобілізована на те, щоб подолати труднощі, що існують, наслідком чого є значне напруження; необхідність у спокійній обстановці.

6 3 КОРИЧНЕВИЙ та ЧЕРВОНИЙ – чуттєве задоволення або потурання власним бажанням. Червоний колір підкреслює прагнення до умов, за яких досягається почуттєве задоволення.

6 4 КОРИЧНЕВИЙ та ЖОВТИЙ – повна безпека або необмежена свобода. Найбільша перевага надається відчуттю фізичної легкості, йому поступається навіть надія на майбутнє; задовольняється вільним від проблем існуванням.

6 5 КОРИЧНЕВИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – чуттєвість та хтивість, найбільше акцентуються фізичні відчуття.

6 7 КОРИЧНЕВИЙ та ЧОРНИЙ – самоприниження; відчуття безцільності, відмова від усього, окрім чуттєвого задоволення.

7 0 ЧОРНИЙ та СІРИЙ – ізоляція, повна незалученість. На думку людини, ситуація, що склалася, є огидною, тому вона не бажає мати з

нею нічого спільного. Намагається відмежуватися від усього, що може хоч якось впливати. Бунтує проти ситуації в цілому; бажає, щоб їй дали спокій.

7 2 ЧОРНИЙ та ЗЕЛЕНИЙ – уперта нетерплячість або пристрасна впевненість у своїй правоті. Бунт, як наслідок – самоствердження, свідчить про зухвалу впертість та сильний вплив на себе власних поглядів.

7 3 ЧОРНИЙ та ЧЕРВОНИЙ – надмірне бажання або драматизація. Діяльність ґрунтується на бунті, призводить до запальності та екстремальної поведінки, мета якої – задоволення надмірних бажань.

7 4 ЧОРНИЙ та ЖОВТИЙ – раптова криза або свавільні рішення. Два полюси темряви з чорним бунтом проти долі, за якою – жовта надія на розв'язання проблем, викликає крайні дії та рішення. Можливе вдавання до крайніх заходів.

7 5 ЧОРНИЙ та ФІОЛЕТОВИЙ – потреба в емоційній залученості. Бажання, щоб усе перебувало у відповідності або злитті, не допускаючи жодних поступок та компромісів.

7 6 ЧОРНИЙ та КОРИЧНЕВИЙ – самоприниження; акцентується бунт проти ходу подій.

Додаток В

Інструмент мультимедійного програмного забезпечення:

«Розвиток емоційного інтелекту»

«Розвиток емоційного інтелекту» – це мультимедійний програмний інструмент, створений для покращення емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку.

Зміст «Розвиваючого емоційного інтелекту» базується на чотирьох гілках моделі емоційного інтелекту Майєра та Саловея (1997). У моделі емоційний інтелект описується як пізнавальна здатність обробки емоційної інформації. Модель ЕІ вважає ЕІ результатом чотирьох основних емоційних здібностей або гілок, які онтогенетично впорядковані. Перша гілка – це вміння сприймати емоції; друга – здатність використовувати емоції для полегшення думки; третя – здатність розуміти емоції в мові та ситуаціях.

Розвиток емоційного інтелекту складається з двох компонентів: (1) розділ оцінки та (2) навчальний розділ, відповідно спрямований на оцінку та вдосконалення чотирьох галузей: сприйняття, використання, розуміння та управління емоціями. У програмі діти проводять свою подорож чотирма ключовими персонажами, що представляють чотири навички емоційного інтелекту, для виконання всіх видів діяльності. Вони є чотирма нерозлучними друзями: Пірпітто (Сприйняття), Утор (Використання), Каптілла (Розуміння) та Джері (Менеджмент).

Оцінка

Розділ оцінювання складається з чотирьох завдань, відповідно присвячених оцінці сприйняття, сприяння, розуміння та управління емоціями. Всього 27 пунктів, і адміністрування займає не більше 30 хвилин. Хоча цей розділ ще не був перевірений психометрично, він надає корисну та практичну інформацію для вчителів, вихователів та

психологів з точки зору відмінностей у виконанні дітей перед емоційними завданнями до та після тестування. Для того, щоб забезпечити можливість контролю за вдосконаленням дітей з плином часу, їхні відповіді кодуються та проставляються датою програмним забезпеченням.

Навички емоційного сприйняття (сприймаюча гілка, малюнок 1) оцінюються за 9 елементами, які вимагають від дітей призначення міток основних емоцій: радості, страху, смутку, здивування, огиди, гніву до виразів обличчя, пейзажів та музичних доріжок.

Малюнок 1. Оцінка здібностей сприйняття

Уміння використовувати емоції для полегшення мислення (Використовуючи гілку, малюнок 2) досліджується 6 предметами, які вимагають від дітей вибрати дві найкращі емоції – серед шести основних – які були б корисні для того, щоб впоратися зі стресовими чи емоційно важкими ситуаціями такі як: виконання важкого завдання; дати втіху другові або висловити незгоду з усіма іншими.

Малюнок 2. Оцінка використання здібностей

Розуміння емоцій (гілка «Розуміння», малюнок 3) оцінюється за допомогою 6 пунктів: три статті досліджують здатність розуміти

трансформацію емоційних станів у результаті змін ситуацій; і 3 статті досліджують здатність розуміти поєднання емоцій, що виникають внаслідок певних подій.

Малюнок 3. Оцінка здібностей розуміння

Управління емоціями (Керуюча гілка, Малюнок 4) досліджується у 6-ти темах, присвячених особистому та міжособистісному керуванню емоціями. У всіх випадках діти мають вибрати серед чотирьох альтернатив найбільш ефективну поведінку відповідно до ситуації вирішення емоційних проблем.

Малюнок 4. Оцінка управлінських здібностей

У всьому тесті оцінювання діти не отримують зворотного зв'язку щодо їх відповідей на кожен пункт, а також не дають правильних відповідей. Наприкінці оцінювання діти отримують лише загальні відгуки про свою роботу: наприклад, «ви вже досить добре сприймаєте емоції!» або «вам потрібно вдосконалити сприйняття емоцій!», і їм пропонується потренуватися, використовуючи розділ навчання.

Навчання

Навчальний розділ складається з керованих заходів, які дозволяють учасникам відпрацювати чотири здібності ЕІ, забезпечуючи зворотний зв'язок для кожної вправи. Як уже згадувалося, мультимедійні персонажі Пірпітто (Сприйняття), Утор (Користування), Каптілла (Розуміння) та Джері (Керування), супроводжують дітей під час виконання заходів та завжди пропонують їм шляхи, щоб переконатися, що «голова і серце» згодні. Дії сприйняття дозволяють дітям практикуватися і набувати здатності розрізняти міміку або розмірковувати про емоційні цінності зображень, кольорів та форм. (Малюнок 5)

Малюнок 5. Навчання здібностям сприйняття

Діяльність у другій галузі: зона фасилітації поділяється на «Використання» та «Почуття»: перша навчає дітей використовувати емоції для досягнення певних результатів (Малюнок 6); останні стимулюють дітей до роздумів про асоціації між емоціями та відчуттями.

Малюнок 6. Навчання використанню здібностей

Вправи, пов'язані з третьою гілкою: Розуміння емоцій, змушують дітей замислюватися над змінами емоційного стану після конкретних

подій, а також розуміти, як різні основні емоції можуть поєднуватися разом, викликаючи складні емоційні стани (Малюнок 7).

Малюнок 7. Навчання розуміння здібностей

Діяльність у сфері управління (четверта гілка) пропонує дітям поміркувати над різними ситуаціями вирішення особистих або міжособистісних емоційних проблем, просячи дитину визначити відповідні стратегії вирішення ситуації (малюнок 8).

Малюнок 8. Навчання управлінським здібностям

Ефективність використання цього програмного забезпечення для поліпшення емоційної продуктивності, досягнень та мотивації у дошкільників розглядається під час дослідження.

Дослідження спрямоване на те, щоб перевірити, чи навчання за допомогою програмного забезпечення «Розвиток емоційного інтелекту» покращує ефективність щодо емоційних завдань. Крім того, до та після тренінгу також відстежуються досягнення та когнітивні мотиваційні рейтинги, щоб з'ясувати, чи наділення навичками емоційного інтелекту (сприйняття, використання, розуміння та управління) не вплинуло на досягнення та мотивацію у дітей дошкільного віку.

Додаток Г

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Соловей Олександра Сергіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

• вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

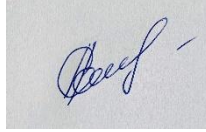
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування; надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної

доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

19.10.2021

(дата)

(підпис)

Олександра Соловей

(ім'я, прізвище)